

คำวินิจฉัยของ นายสุจินดา ยงสุนทร ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ

ที่ ๔/๒๕๕๔

วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๔

เรื่อง ประธานวุฒิสภาส่งคำร้องของนายวิจิต พูลลาภ สมาชิกวุฒิสภา กับคณะ รวม ๓๒ คน ให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า ความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีจำนวน ๑๐ คน สิ้นสุดลงเฉพาะตัว

ความเป็นมาและข้อเท็จจริง

เมื่อวันที่ ๓๐ ตุลาคม ๒๕๕๓ นายวิจิต พูลลาภ สมาชิกวุฒิสภา กับคณะ รวม ๓๒ คน ได้เข้าชื่อกันยื่นคำร้องต่อประธานวุฒิสภาตามมาตรา ๒๑๖ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญ ว่า รัฐมนตรีในคณะรัฐมนตรีภายใต้การนำของนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี จำนวน ๑๐ คน ได้กระทำการอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๐๘ โดยดำรงตำแหน่งในห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน ขอให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยว่า ความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีทั้ง ๑๐ คน สิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๖ (๖)

ประธานวุฒิสภาได้มีหนังสือด่วนที่สุด ที่ สว ๐๐๐๘/๓๑๕๕ ลงวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ส่งเรื่องให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัย

คำร้องของคณะสมาชิกวุฒิสภาดังกล่าวข้างต้นระบุว่า รัฐมนตรีทั้ง ๑๐ คนดำรงตำแหน่งในห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจ ๔ ต่างๆ ดังนี้

๑. นายสุรินทร์ พิศสุวรรณ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็นกรรมการบริษัท ศิรินครการท่องเที่ยว จำกัด

๒. นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เป็นกรรมการบริษัท บ้านอาทิตย์ จำกัด บริษัท เอ. โอ. เอ็นเทอร์ไพรส์ จำกัด และบริษัท รังสิตน้ำผลไม้ จำกัด

๓. นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม เป็นกรรมการบริษัท พี. เอส. ดี. เอ็น. จำกัด และบริษัท เคนซัง คอนสตรัคชั่น จำกัด

๔. คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี เป็นกรรมการบริษัท
พริสมา อินโฟ จำกัด

๕. นายพิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง เป็นกรรมการบริษัท
พินัยประสิทธิ จำกัด

๖. หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ เป็น
หุ้นส่วนผู้จัดการห้างหุ้นส่วนจำกัด สวนพะยอม และเป็นกรรมการบริษัท งามดูพลี จำกัด และ
บริษัท พันธุ์ทิพย์ พาร์ค จำกัด

๗. นายประดิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม เป็นกรรมการ
บริษัท อิมโพลีคซ์ จำกัด และบริษัท โรแอล โฮลดิ้งส์ จำกัด

๘. นายไชยา สะสมทรัพย์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม เป็นกรรมการบริษัท
โมบาย เทล จำกัด และบริษัท สุพีเรีย ออดิโอ จำกัด

๙. นายวัฒนา อัสวเหม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เป็นหุ้นส่วนผู้จัดการ
ห้างหุ้นส่วนจำกัด พลังงานไทย

๑๐. นายรักษ์ ดันตีสุนทร รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ เป็นหุ้นส่วนห้างหุ้นส่วนจำกัด
ปิ่นชำนานู

ศาลรัฐธรรมนูญได้เปิดโอกาสให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงาน
ทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท สำนักงานทะเบียนการค้าจังหวัดต่างๆ กรมทะเบียนการค้า กรมสรรพากร
และสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ชี้แจงแสดงความคิดเห็นเป็นหนังสือ รวมทั้งได้ออกนั่งพิจารณาคดี
เพื่อรับฟังคำเบิกความของทั้งสองฝ่ายเมื่อวันที่ ๒๕ และวันที่ ๒๖ มกราคม ๒๕๔๔ รายละเอียด
ของคำชี้แจงและคำเบิกความต่างๆ นั้น ปรากฏอยู่ในคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้ว

การรับเรื่องไว้พิจารณาวินิจฉัย

ประธานวุฒิสภาได้อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๒๑๖ วรรคสอง ของรัฐธรรมนูญ
ส่งคำร้องของสมาชิกวุฒิสภา จำนวน ๓๒ คน ไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าความเป็นรัฐมนตรี
ของรัฐมนตรี จำนวน ๑๐ คน สิ้นสุดลงเฉพาะตัว เนื่องจากกระทำการอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ
มาตรา ๒๐๘ กล่าวคือ ดำรงตำแหน่งในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท พิจารณาแล้วเห็นว่า คำร้องนี้ได้ยื่นต่อ
ประธานวุฒิสภาโดยสมาชิกวุฒิสภา จำนวน ๓๒ คน อันเป็นจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวน
สมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภาตามมาตรา ๒๑๖ วรรคสอง ประกอบมาตรา ๘๖ ของรัฐธรรมนูญ
คำร้องที่ประธานวุฒิสภาส่งมาจึงเป็นไปตามเงื่อนไขที่บัญญัติไว้ในมาตราดังกล่าวของรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ดี เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๓ ซึ่งเป็นระยะเวลา ๘ วันหลังจากที่ประธานวุฒิสภา ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ได้มีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๕ บัญญัติว่า “รัฐมนตรีทั้งคณะพ้นจากตำแหน่ง เมื่อ (๒) ...มีการยุบสภาผู้แทนราษฎร” จึงมีปัญหาที่จะต้องพิจารณาวินิจฉัยในเบื้องต้นว่า ในเมื่อรัฐมนตรีทั้ง ๑๐ คนที่เป็นปัญหาได้พ้นจากตำแหน่งตาม บทบัญญัติดังกล่าวแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยคำร้องต่อไป หรือสมควรจำหน่าย กติหรือไม่ พิจารณาแล้วเห็นว่า ถึงแม้คณะรัฐมนตรีจะพ้นจากตำแหน่งแล้วตามมาตรา ๒๑๕ วรรคแรก แต่ในขณะเดียวกันมาตรา ๒๑๕ วรรคสอง ก็บัญญัติไว้ด้วยว่า “คณะรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่ง ต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่จะเข้ารับหน้าที่...” ซึ่งหมายความว่า เพื่อป้องกันมิให้เกิดสุญญากาศแห่งอำนาจบริหารในขณะที่คณะรัฐมนตรีชุดใหม่ ยังไม่ได้เข้ารับหน้าที่ รัฐธรรมนูญได้บัญญัติให้คณะรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่งไปนี้ ยังคงอำนาจหน้าที่ และบริหารราชการแผ่นดินได้ต่อไป โดยจะมีข้อจำกัดอยู่บ้างเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับการแต่งตั้งหรือ ย้ายข้าราชการ หรือพนักงานของหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ และนอกจากข้อจำกัดเหล่านี้แล้ว คณะรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่งนี้ก็ยังมีอำนาจหน้าที่ตามปกติของคณะรัฐมนตรีที่ยังไม่พ้นจากตำแหน่ง ทุกประการ แม้คณะรัฐมนตรีจะพ้นจากตำแหน่งในนามโดยผลของกฎหมาย แต่ในความเป็นจริงแล้ว คณะรัฐมนตรีก็ยังคงไว้ซึ่งอำนาจในการบริหารราชการแผ่นดินและก็สามารถใช้อำนาจนั้นได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ปัญหาอุปสรรคที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๐๘ ประสงค์จะเยียวยาโดยการบัญญัติห้ามรัฐมนตรีมิให้ “ดำรงตำแหน่งในห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือเป็นลูกจ้างของบุคคลใด” ซึ่งเป็นปัญหาการขัดกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ ส่วนรวม ก็ยังคงมีอยู่ต่อไปตราบใดที่คณะรัฐมนตรี “ยังอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไป” และในความเป็นจริงคณะรัฐมนตรีในฐานะเช่นนี้อาจจะมีโอกาสใช้อำนาจไปในทางส่งเสริมผลประโยชน์ ส่วนตนได้มากกว่าตอนอยู่ในฐานะปกติเสียด้วยซ้ำไป ฉะนั้น ในกรณีเช่นนี้จึงเป็นการสอดคล้องกับ เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญที่จะถือว่าศาลรัฐธรรมนูญยังคงไว้ซึ่งอำนาจในการป้องกันการขัดกันของ ผลประโยชน์โดยการวินิจฉัยว่าความเป็นรัฐมนตรีสิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามมาตรา ๒๑๖ มากกว่าที่จะ วินิจฉัยให้จำหน่ายคดีด้วยเหตุแต่เพียงว่าการยุบสภาผู้แทนราษฎรทำให้คณะรัฐมนตรีทั้งคณะพ้นจาก ตำแหน่ง กล่าวอีกนัยหนึ่ง โดยที่คณะรัฐมนตรีที่พ้นจากตำแหน่งยังต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไป มูลเหตุของคำร้องให้ถอดถอนรัฐมนตรีเฉพาะตัวเพื่อหลีกเลี่ยงการขัดกันของผลประโยชน์นั้น ก็ยังคงมีอยู่อีกเช่นเดิม อีกทั้งผู้ร้องเองก็มีได้แสดงเจตนาที่จะถอนคำร้องของตนแต่อย่างไร จึงไม่มีเหตุ ที่ศาลรัฐธรรมนูญจำเป็นต้องจำหน่ายคำร้องตามข้อ ๖ ของข้อกำหนดศาลรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาของ ศาลรัฐธรรมนูญ พ.ศ. ๒๕๕๑

ด้วยเหตุผลตามที่กล่าว จึงเห็นว่าศาลรัฐธรรมนูญไม่จำเป็นต้องจำหน่ายคดีด้วยเหตุที่มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรแต่เพียงประการเดียว และชอบที่จะพิจารณาวินิจฉัยคำร้องของผู้ร้องต่อไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีชุดใหม่จะเข้ารับหน้าที่

คำวินิจฉัย

ประเด็นตามคำร้องมีอยู่ว่า รัฐมนตรีผู้ถูกร้องจำนวน ๑๐ คน ตามที่ได้ระบุชื่อไว้ข้างต้นนี้ หรือผู้หนึ่งผู้ใดในจำนวนนี้จะต้องพ้นจากตำแหน่งเฉพาะตัวเพราะเหตุที่กระทำการอันต้องห้ามตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๐๘ โดยดำรงตำแหน่งในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท หรือไม่ เพื่อประโยชน์ของการวินิจฉัยกรณีเหล่านี้ เห็นว่าจำเป็นต้องพิจารณากำหนดหลักเกณฑ์ทั่วไปที่จะนำมาใช้ในการวินิจฉัยเสียก่อน

ผู้ร้องอ้างว่า รัฐมนตรีทั้ง ๑๐ คนที่กล่าว ต่างก็มีฐานะเป็นกรรมการในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท ในขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอยู่ ทั้งนี้ ด้วยเหตุที่ว่าในทะเบียนของกรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ มีชื่อของรัฐมนตรีเหล่านี้เป็นกรรมการของบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนปรากฏอยู่ จึงมีประเด็นที่จะต้องวินิจฉัยในตอนแรกว่า ถ้าฟังเพียงการมีชื่อของรัฐมนตรีผู้ใดเป็นกรรมการในบริษัทหรือห้างหุ้นส่วนใดปรากฏอยู่ในทะเบียนของทางราชการนั้น จะมีผลในตัวเองให้รัฐมนตรีผู้นั้นต้องถือว่ากระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญเสมอไปหรือไม่

พิเคราะห์แล้วเห็นว่า ตามมาตรา ๑๐๑๕ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเมื่อได้จดทะเบียนตามที่กำหนดไว้แล้ว ก็มีสถานะเป็นนิติบุคคลแยกต่างหากจากผู้เป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นทั้งหลาย คำขอจดทะเบียนจำเป็นต้องประกอบด้วยข้อความหลายประการรวมตลอดทั้งชื่อของกรรมการทุกคนด้วย จึงอาจถือได้ว่าการมีชื่ออยู่ในทะเบียนของทางการก็เป็นข้อสันนิษฐานหรือหลักฐานประการหนึ่งว่า ผู้ที่มีชื่อนั้นเป็นกรรมการตามที่ได้จดทะเบียน อย่างไรก็ตาม อย่างไรก็ดี ข้อสันนิษฐานหรือหลักฐานดังกล่าวหาได้เป็นที่สิ้นสุดหรือเด็ดขาดแต่อย่างใดไม่ เพราะข้อความที่ปรากฏในทะเบียนเป็นข้อความที่ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเองเป็นผู้นำไปจดทะเบียนไว้ต่อนายทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท ฉะนั้น จึงเป็นข้อความที่อาจคลาดเคลื่อนจากข้อเท็จจริงได้ หรืออาจตรงตามข้อเท็จจริงในขณะที่จดทะเบียนแต่ข้อเท็จจริงได้เปลี่ยนแปลงไปในภายหลังและไม่ได้มีการจดทะเบียนแก้ไขทะเบียนให้ถูกต้อง ดังนั้น ข้อสันนิษฐานที่กล่าวมานี้จึงย่อมถูกหักล้างได้ด้วยหลักฐานที่แสดงว่า ข้อเท็จจริงไม่เป็นเช่นเดียวกับข้อความที่ปรากฏในทะเบียน เป็นที่น่าสังเกตว่าหนังสือรับรองฐานะและรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับห้างหุ้นส่วน/บริษัทที่ออกโดยสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท กรมทะเบียนการค้า กระทรวงพาณิชย์ นั้น มีข้อความสำคัญดังนี้ “หนังสือรับรองเฉพาะข้อความที่ห้างหุ้นส่วน/บริษัท

ได้นำมาจดทะเบียนไว้เพื่อผลทางกฎหมายเท่านั้น ข้อเท็จจริงเป็นสิ่งที่ควรหาไว้พิจารณาฐานะ” ด้วยเหตุนี้ผู้ถูกร้องจึงได้กล่าวอ้างและนำสืบพยานว่า ก่อนหรือตอนที่ได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี ตนได้ลาออกจากตำแหน่งกรรมการบริษัทแล้ว หรือพ้นจากตำแหน่งกรรมการตามวาระปกติโดยไม่ทราบว่าคุณได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการอีกวาระหนึ่ง หรือบริษัทร้างแล้วเพราะไม่ได้ดำเนินกิจการใดๆ เป็นต้น จึงมีประเด็นที่จำต้องพิจารณาวินิจฉัยว่า เหตุผลที่ผู้ถูกร้องยกขึ้นอ้างอิงนั้น จะฟังขึ้นหรือไม่ ทั้งนี้ สมควรกำหนดหลักเกณฑ์เพื่อนำมาใช้ประกอบการพิจารณาวินิจฉัย ดังนี้

ประการแรก ในส่วนที่เกี่ยวกับการลาออกหรือการพ้นจากตำแหน่งกรรมการตามวาระนั้น พิจารณาแล้วเห็นว่า ในขณะที่รัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๐๘ บัญญัติห้ามมิให้รัฐมนตรีดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท แต่รัฐธรรมนูญเองก็ไม่มีบทบัญญัติเป็นการเฉพาะเกี่ยวกับการดำรงตำแหน่งหรือการพ้นจากตำแหน่งกรรมการในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท โดยที่การจัดตั้งห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทต่างๆ เป็นเรื่องที่บัญญัติไว้ในกฎหมายเอกชนโดยเฉพาะคือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์การดำรงตำแหน่งหรือการพ้นจากตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทโดยย่อมต้องขึ้นอยู่กับบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เช่นเดียวกัน ดังนั้น ประเด็นที่ว่ารัฐมนตรีผู้ใดดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทใด หรือได้พ้นจากตำแหน่งดังกล่าวแล้วหรือไม่ จึงต้องพิจารณาวินิจฉัยบนมูลฐานของบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับกับเรื่องนี้โดยเฉพาะเท่านั้น

มาตรา ๑๑๖๗ แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บัญญัติว่า “ความเกี่ยวพันกัน ในระหว่างกรรมการและบริษัทและบุคคลภายนอกนั้น ท่านให้บังคับตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ว่าด้วยตัวแทน” ส่วนมาตรา ๘๒๖ วรรคหนึ่ง แห่งประมวลกฎหมายนี้ บัญญัติว่า “อันสัญญาตัวแทน ย่อมระงับสิ้นไปด้วยตัวการถอนตัวแทน หรือด้วยตัวแทนบอกเลิกเป็นตัวแทน” และมาตรา ๘๒๗ วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ตัวการจะถอนตัวแทน และตัวแทนจะบอกเลิกเป็นตัวแทนเสียในเวลาใดๆ ก็ได้ทุกเมื่อ” จากบทบัญญัติที่อ้างถึงประกอบกับบทบัญญัติในมาตราอื่นที่เกี่ยวข้อง เช่น มาตรา ๑๖๘ อาจสรุปสถานะทางกฎหมายได้ว่า การลาออกจากการเป็นกรรมการในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท จะกระทำได้ทุกเมื่อ โดยกรรมการผู้ลาออกจะต้องแสดงเจตนาต่อกรรมการผู้มีอำนาจของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัท โดยจะทำได้ทั้งหนังสือก็ได้ (ซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานที่ง่ายแก่การนำสืบ) หรืออาจจะเป็นการแจ้งด้วยวาจาก็ได้ (ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสืบพยานยากขึ้น) อย่างไรก็ตาม บทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มิได้กำหนดให้ผู้ลาออกต้องไปจดทะเบียนเพื่อถอนชื่อของตนออก และถึงแม้ผู้ลาออกจะไปดำเนินการจดแจ้งด้วยตนเองก็จะมีผลใดๆ ในทางกฎหมาย เพราะนายทะเบียนไม่มีอำนาจหน้าที่

รับการจดทะเบียนจากผู้ลาออก คงปล่อยให้เป็นที่ของกรรมการผู้มีอำนาจของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทไปดำเนินการแก้ไขเปลี่ยนแปลงข้อความในทะเบียน ซึ่งการละเลยไม่ปฏิบัติเช่นนั้นก็หาทำให้การลาออกจากการเป็นกรรมการไร้ผลทางกฎหมายไม่ เว้นแต่ผู้ที่ได้ลาออกไปแล้วอาจจะยังต้องรับผิดชอบตามกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ต่อบุคคลภายนอกผู้สุจริตและเชื่อว่าผู้ที่ลาออกยังเป็นกรรมการอยู่ดังเช่นที่ปรากฏในทะเบียน

ประการที่สอง สำหรับข้อต่อสู้ที่ว่าบริษัทที่รัฐมนตรียังเป็นกรรมการอยู่โดยนิตินัยได้กลายเป็นบริษัทร้างไปแล้ว เพราะไม่ได้ดำเนินกิจการหรือประกอบธุรกิจใดๆ ในช่วงเวลาที่ผู้ถูกร้องดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีนั้น พิจารณาแล้วเห็นว่า มาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญมีวัตถุประสงค์หลักในการป้องกันการขัดกันของผลประโยชน์ส่วนบุคคลและผลประโยชน์ส่วนรวม โดยการปิดกั้นมิให้รัฐมนตรีที่ดำรงตำแหน่งอยู่อาศัยอำนาจหน้าที่ในตำแหน่งไปแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว หรือเพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ให้แก่ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่ตนมีส่วนได้เสีย และเจตนาอีกประการหนึ่งของบทบัญญัตินี้ ก็เพื่อบังคับให้รัฐมนตรีต้องรวมกำลังและอุทิศเวลาของตนเพื่อประโยชน์ในการบริหารราชการแผ่นดินเพียงอย่างเดียว ดังนั้น กรณีจะต้องด้วยมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญ ก็ต่อเมื่อห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่เกี่ยวข้องเป็นนิติบุคคลที่กำลังดำเนินกิจการอยู่ตามปกติ อันอาจจะนำไปสู่การขัดกันของผลประโยชน์ได้ หรืออาจทำให้รัฐมนตรีต้องแบ่งเวลาระหว่างการบริหารราชการแผ่นดินกับการกระทำกิจการส่วนตัว แต่ห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่ไม่เคยหรือได้ยุติการประกอบธุรกิจแล้วในขณะที่ผู้ถูกร้องดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอยู่ ไม่น่าจะถูกรวมเข้าไว้ในขอบเขตของมาตรา ๒๐๘ เพราะกรณีไม่มีช่องทางหรือโอกาสที่จะก่อให้เกิดหรือนำไปสู่การขัดกันของผลประโยชน์หรือการแบ่งแยกเวลาตามที่กล่าว

ประการที่สาม ในทำนองเดียวกัน ตามนัยมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญ องค์ประกอบของการกระทำอันต้องห้ามตามบทบัญญัตินี้ก็ไม่น่าจะรวมถึงเจตนาของรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องด้วย ดังนั้น ถ้ารัฐมนตรีผู้ใดเข้าใจด้วยความสุจริตใจว่าตนได้พ้นจากตำแหน่งใดๆ ในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทแล้ว และไม่เคยเข้าร่วมในกิจการหรือการบริหารงานของห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทเลยในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอยู่ กรณีก็ไม่น่าจะถือได้ว่าเป็นการละเมิดมาตรา ๒๐๘ ถึงแม้ว่าในทางนิตินัยแล้วรัฐมนตรีผู้นั้นยังมีฐานะเป็นกรรมการในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทอยู่ก็ตาม กรณีที่รัฐมนตรีหลงลืมไปว่าตนยังมีตำแหน่งอยู่ในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทใด ก็น่าจะมีผลเช่นเดียวกัน คือ ไม่น่าจะถือได้ว่ามีเจตนาอันเป็นองค์ประกอบของการกระทำอันต้องห้ามตามมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญ

ต่อไปนี้จะเป็นการวินิจฉัยเป็นรายกรณีว่ารัฐมนตรีผู้ใดกระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญหรือไม่ โดยอาศัยหลักเกณฑ์ตามที่ได้กำหนดไว้ข้างต้น

๑. กรณีนายสุรินทร์ พิศสุวรรณ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ตั้งแต่วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๐

สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทจังหวัดนครศรีธรรมราช ออกหนังสือรับรองให้ ณ วันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๔๓ ซึ่งรับรองว่า นายสุรินทร์เป็นกรรมการผู้หนึ่งในบริษัท ศรินครการท่องเที่ยว จำกัด ซึ่งจดทะเบียนจัดตั้งเมื่อวันที่ ๒๘ มีนาคม ๒๕๓๓ ผู้ถูกร้องไม่ได้อ้างว่าตนได้ลาออกจากตำแหน่งกรรมการของบริษัทแล้ว แต่ได้ต่อสู้ว่าบริษัทไม่ได้ประกอบธุรกิจใดๆ นับแต่จดทะเบียนจนถึงปัจจุบัน แม้ผู้ถูกร้องจะมีชื่อเป็นกรรมการในบริษัทดังกล่าว แต่ก็ไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๐๘ เพราะเจตนารมณ์ของมาตราดังกล่าวมุ่งหมายที่จะป้องกันการขัดกันของผลประโยชน์ซึ่งหมายความว่า น่าจะต้องเป็นบริษัทที่ดำเนินธุรกิจอยู่ มิได้หมายความว่ารวมถึงบริษัทที่ไม่ได้ประกอบธุรกิจหรือดำเนินกิจการใดๆ แล้ว ตามหนังสือสำนักงานทะเบียนการค้าจังหวัดนครศรีธรรมราช ลงวันที่ ๓๐ มกราคม ๒๕๔๔ แจ้งว่า บริษัท ศรินครการท่องเที่ยว จำกัด ไม่มีที่ทำการตั้งอยู่ ณ สถานที่ที่จดทะเบียนไว้ และไม่มีพนักงานปฏิบัติงาน นอกจากนี้แล้ว ยังไม่ปรากฏว่ามีการเรียกประชุมกรรมการหรือผู้ถือหุ้น และบริษัทไม่เคยทำบัญชีรายรับรายจ่าย ไม่เคยส่งบัญชีงบดุลของบริษัทให้กระทรวงพาณิชย์ และไม่เคยขอเลขประจำตัวผู้เสียภาษี

หลักฐานที่ปรากฏดังกล่าว ทำให้เชื่อได้ว่า บริษัทมิได้ประกอบธุรกิจหรือดำเนินกิจการใดๆ จึงมีสภาพเป็นบริษัทร้างแล้ว ดังนั้น ถึงแม้ว่านายสุรินทร์จะยังมีชื่อเป็นกรรมการของบริษัทอยู่ในทะเบียนของทางราชการก็ตาม ในความเป็นจริงแล้ว กรณีนี้อาจถือได้ว่าต้องตามมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญ

๒. กรณีนายอาทิตย์ อุไรรัตน์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๔๒

หนังสือสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานคร ซึ่งออกให้ ณ วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๔๓ รับรองว่า นายอาทิตย์ดำรงตำแหน่งกรรมการในบริษัท บ้านอาทิตย์ จำกัด บริษัท เอ. โอ. เอ็นเทอร์ไพรส์ จำกัด และบริษัท รังสิตน้ำผลไม้ จำกัด นายอาทิตย์ชี้แจงว่า ตนเคยเป็นกรรมการบริษัทจำนวน ๑๓ บริษัท และเมื่อทราบล่วงหน้าว่าตนจะได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรี จึงได้ทำหนังสือลาออกจากตำแหน่งกรรมการของบริษัททั้ง ๑๓ แห่ง ในวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๔๒ พร้อมกันหมด หนังสือลาออกดังกล่าวย่อมมีผลตามกฎหมายทันทีที่ไปถึงประธานกรรมการ สำหรับบริษัท ๓ บริษัทที่ตนยังมีชื่อเป็นกรรมการอยู่ตามทะเบียน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของบริษัทที่รับผิดชอบในการดำเนินการจดทะเบียนการลาออกนั้น ได้ลาออกจากบริษัทในช่วงเวลานั้นโดยไม่ได้แจ้งให้บริษัททราบว่ายังไม่ได้ไปดำเนินการจดทะเบียนการลาออกต่อสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท ทั้งนี้ ทำให้ตนเข้าใจว่าได้มีการจดทะเบียนการลาออกของตนไว้เรียบร้อยแล้ว จึงไม่อาจถือได้ว่าผู้ถูกร้องเข้าข่ายรับผิดชอบตามมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญ

กรณีบริษัท บ้านอาทิตย์ จำกัด ซึ่งจดทะเบียนจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม ๒๕๔๑ และนายอาทิตย์อ้างว่าได้ทำหนังสือขอลาออกจากการเป็นกรรมการตั้งแต่วันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๒ แล้วนั้น ปรากฏจากหลักฐานว่า มีการประชุมคณะกรรมการบริหารเมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม ๒๕๔๒ โดยที่ประชุมอนุมัติให้นายอาทิตย์ลาออกได้ ซึ่งการอนุมัติดังกล่าวก็ไม่จำเป็นแก่ความสมบูรณ์ตามกฎหมายของการแสดงเจตนาของนายอาทิตย์แต่อย่างไร แต่ก็ยังเป็นหลักฐานทำให้เชื่อได้ว่านายอาทิตย์ได้ลาออกจากการเป็นกรรมการของบริษัท บ้านอาทิตย์ จำกัด แล้วจริงตามอ้าง

กรณีบริษัท เอ. โอ. เอ็นเทอร์ไพรส์ จำกัด ซึ่งจดทะเบียนจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๘ เมษายน ๒๕๓๖ และนายอาทิตย์อ้างว่าได้ขอลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัทแล้ว เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๒ นั้น ปรากฏว่ามีการประชุมกรรมการบริษัทเมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๔๒ โดยที่ประชุมอนุมัติให้ลาออก อีกทั้งการประชุมสามัญประจำปีผู้ถือหุ้นเมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๔๓ ก็ได้เห็นชอบให้นายอาทิตย์ลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัท จึงเชื่อได้ว่านายอาทิตย์ได้ลาออกแล้วจริง

กรณีบริษัท รังสิตน้ำผลไม้ จำกัด ซึ่งจดทะเบียนจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน ๒๕๓๓ และนายอาทิตย์อ้างว่า ได้ขอลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัทแล้ว เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๔๒ เช่นเดียวกันกับกรณีบริษัทอื่นๆ อีก ๑๒ บริษัทนั้น ถึงแม้ว่าจะไม่มีเอกสารหลักฐานยืนยันจากบริษัทว่าได้รับทราบการขอลาออกของนายอาทิตย์ก็ตาม นายอาทิตย์ได้ชี้แจงเพิ่มเติมว่าบริษัทไม่สามารถจัดตั้งโรงงานน้ำผลไม้ในจังหวัดปทุมธานีได้ เพราะไม่อยู่ในเขตพื้นที่ที่จะได้รับการส่งเสริมการลงทุน ประกอบกับในช่วงปี ๒๕๓๒ - ๒๕๓๓ มีน้ำท่วมหนักในพื้นที่ดังกล่าว ทำให้สวนส้มเสียหายหนัก เป็นผลทำให้ต้นทุนการผลิตน้ำผลไม้สูงกว่าที่คาดการณ์ไว้ ผู้ริเริ่มโครงการจึงตกลงเลิกกิจการทั้งหมด

ด้วยเหตุผลตามที่กล่าว จึงเห็นว่ามีหลักฐานที่เชื่อได้ว่านายอาทิตย์ได้ลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัททั้งสามก่อนหน้าที่จะได้รับแต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีแล้วจริง

๓. กรณีนายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรม ตั้งแต่วันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๔๑

สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานคร มีหนังสือลงวันที่ ๑๘ ตุลาคม ๒๕๔๓ รับรองว่า นายสุวัจน์เป็นกรรมการของบริษัท พี.เอส.ดี.เอ็น. จำกัด และอีกฉบับหนึ่งลงวันที่เดียวกัน รับรองว่า นายสุวัจน์ เป็นกรรมการในบริษัท เคนซัง คอนสตรัคชั่น จำกัด นายสุวัจน์มีหนังสือชี้แจงว่าตนเคยเป็นกรรมการในบริษัท พี.เอส.ดี.เอ็น. จำกัด ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๐ และกรรมการในบริษัท เคนซัง คอนสตรัคชั่น จำกัด ประมาณ ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ แต่ได้ยื่นหนังสือลาออกจากตำแหน่งดังกล่าวแล้วเมื่อวันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๓๓ เนื่องจากได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรง

ตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคมในคณะรัฐมนตรีชุดพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี และว่าหลังจากนั้นแล้วก็ไม่เคยเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจการใดของบริษัททั้งสองอีกเลย แต่บริษัททั้งสองยังไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนการลาออกเพื่อถอนชื่อของผู้ถูกร้องออกจากทะเบียน ในการนี้ นายสุวัจน์ได้นำสืบพยานบุคคลคือ กรรมการผู้จัดการบริษัท พี.เอส.ดี.เอ็น. จำกัด และกรรมการผู้จัดการบริษัท เคนซัง คอนสตรัคชั่น จำกัด ซึ่งต่างให้การว่านายสุวัจน์ได้ยื่นใบลาออกจากตำแหน่งตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๓ และบริษัททั้งสองได้รับทราบการลาออกแล้ว แต่ไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนเปลี่ยนแปลงกรรมการให้แล้วเสร็จในเวลานั้น ทำให้การของพยานบุคคลประกอบกับพยานเอกสารที่พยานนำมายืนยัน ทำให้เชื่อได้ว่านายสุวัจน์ได้ลาออกจากตำแหน่งกรรมการของบริษัททั้งสองถูกต้องตามกฎหมายแล้ว โดยมีผลตั้งแต่วันที่ ๒๗ สิงหาคม ๒๕๓๓ ถึงแม้จะยังมีชื่อตนเป็นกรรมการบริษัทดังกล่าวอยู่ในทะเบียนของกระทรวงพาณิชย์ก็ตาม กรณีจึงไม่เป็นการกระทำอันต้องห้ามตามมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญ

๔. กรณีคุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ตั้งแต่วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๐

สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานคร มีหนังสือลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๓ รับรองว่า คุณหญิงสุพัตรา เป็นกรรมการของบริษัท พิธสมา อินโฟ จำกัด คุณหญิงสุพัตรา มีหนังสือชี้แจงว่า บริษัทดังกล่าวจัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๕๓๗ แต่นับแต่ตั้งบริษัทเป็นต้นมา บริษัทไม่เคยดำเนินธุรกิจใดๆ เลย ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๕ คุณหญิงสุพัตรา จึงได้แจ้งด้วยวาจาต่อกรรมการของบริษัท ๒ คน ว่า ขอลาออกจากตำแหน่งและไม่ขอเกี่ยวข้องกับบริษัทอีก คุณหญิงสุพัตราชี้แจงต่อไปว่า ก่อนเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรีได้โทรศัพท์สอบถามกรรมการผู้หนึ่งว่า ได้จัดการเรื่องการลาออกของตนแล้วหรือไม่ และได้รับคำตอบว่าบริษัทได้เลิกไปนานแล้ว ตนจึงเข้าใจและเชื่อโดยสุจริตว่าบริษัทไม่มีตัวตนอยู่อีกต่อไปแล้ว นอกจากนั้น คุณหญิงสุพัตราได้มีหนังสือชี้แจงเพิ่มเติมอีกว่าบริษัท พิธสมา อินโฟ จำกัด ได้จดทะเบียนเลิกบริษัทแล้วโดยมติของที่ประชุมกรรมการเมื่อวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๓๕ และได้มีการชำระบัญชีเรียบร้อยแล้ว จนในที่สุดนายทะเบียนได้ออกหนังสือรับรองการเลิกบริษัทเมื่อวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน ๒๕๔๓ ศาลรัฐธรรมนูญได้มีหนังสือลงวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๔๓ ไปถึงบริษัท ณ ที่ตั้งที่จดทะเบียนไว้ เพื่อเรียกเอกสารหลักฐานเกี่ยวกับการลาออกของคุณหญิงสุพัตรา แต่ทางไปรษณีย์ได้ส่งคืนโดยแจ้งเหตุขัดข้องว่า “ไม่มีผู้รับตามเจ้าหน้าที่”

คำชี้แจงของผู้ถูกร้อง พิจารณาแล้วเห็นว่า รับฟังได้ว่าผู้ถูกร้องได้ลาออกแล้ว และมีได้เป็นกรรมการของบริษัทในขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี บริษัทนั้นไม่เคยดำเนินธุรกิจใดๆ เลย ไม่มีการจ้างพนักงานและไม่มีทรัพย์สินใดๆ อีกทั้งไม่มีที่ตั้งที่สามารถติดต่อกับบริษัทได้ กรณีจึงไม่ต้องด้วยรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๐๘

๕. กรณีนายพิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง ตั้งแต่วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๐

หนังสือของสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานคร ซึ่งออกให้ ณ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๓ รับรองว่า นายพิเชษฐเป็นกรรมการในบริษัท พินัยประสิทธิ์ จำกัด แต่ผู้ถูกร้องได้มีหนังสือชี้แจงว่า บริษัทได้จดทะเบียนจัดตั้งเมื่อเดือนธันวาคม ๒๕๒๔ เพื่อดำเนินกิจการนำไม้ซุงจากประเทศอินโดนีเซียเข้ามาแปรรูป เมื่อรัฐบาลอินโดนีเซียออกกฎหมายห้ามส่งไม้ซุงออกนอกประเทศ บริษัทขาดทุนมาตลอด และในที่สุดก็ได้เลิกกิจการในปี พ.ศ. ๒๕๒๘ หลังจากนั้นก็ไม่เคยดำเนินกิจการใดๆ ปัจจุบันไม่มีผู้บริหาร ไม่มีทรัพย์สินใดๆ ไม่มีสำนักงานให้ติดต่อได้ คณะกรรมการและผู้ถือหุ้นเคยมีมติร่วมกันให้เลิกกิจการตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๘ เกี่ยวกับเรื่องนี้ผู้แทนกรมทะเบียนการค้าได้ชี้แจงว่าบริษัทดังกล่าวเข้าเกณฑ์บริษัทร้าง แต่ยังไม่ได้เพิกถอนทะเบียนและขีดชื่อบริษัทออกจากทะเบียน ในเมื่อข้อเท็จจริงฟังได้ว่าบริษัท พินัยประสิทธิ์ จำกัด มีสภาพเป็นบริษัทร้างมาเป็นเวลานานแล้ว ก็ไม่มีทางที่ผู้ถูกร้องซึ่งยังมีชื่อเป็นกรรมการของบริษัทจะก่อให้เกิดการขัดกันของผลประโยชน์ได้ จึงเห็นว่าการนี้ไม่ต้องด้วยมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญ

๖. กรณีหม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการต่างประเทศ ตั้งแต่วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๔๐

หนังสือของสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานคร รวม ๓ ฉบับ ลงวันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๔๓ รับรองว่า ผู้ถูกร้องมีชื่อเป็นกรรมการของบริษัท งามดูพลี จำกัด บริษัท พันธุ์ทิพย์ พาร์ค จำกัด และเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการของห้างหุ้นส่วนจำกัด สวนพะยอม แต่ผู้ถูกร้องอ้างว่าตนได้ลาออกจากการเป็นกรรมการของบริษัท งามดูพลี จำกัด แล้ว และกรรมการผู้จัดการของบริษัทได้ขายอาคารที่ทำการของบริษัทให้แก่บุคคลภายนอก ซึ่งปัจจุบันเป็นสถานที่ประกอบการค้าประเภทซัก อบ รีด เสื้อผ้า บริษัทจึงได้เลิกกิจการแล้วตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยไม่ได้ดำเนินการจดทะเบียนเลิกบริษัท

ส่วนการเป็นกรรมการในบริษัท พันธุ์ทิพย์ พาร์ค จำกัด นั้น ผู้ถูกร้องอ้างว่าตนได้พ้นจากตำแหน่งตามวาระแล้ว (สามปีตามข้อบังคับของบริษัท) แต่ได้รับแต่งตั้งเป็นกรรมการอีกโดยที่ประชุมใหญ่ โดยตนไม่ได้รับแจ้งเรื่องนี้ จึงถือไม่ได้ว่าผู้ถูกร้องได้กลับเข้าเป็นกรรมการโดยถูกต้องตามกฎหมาย

เพราะผู้ถูกร้องมิได้ให้ความยินยอม และไม่เคยได้รับการติดต่อให้เข้าร่วมประชุมกรรมการบริษัท แต่ประการใด ซึ่งข้ออ้างเหล่านี้พิเคราะห์แล้วเห็นว่า รับฟังได้ เพราะตามกฎหมายผู้ถูกร้องจะได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการของบริษัทอีกโดยตนมิได้ให้ความเห็นชอบด้วยนั้น ย่อมกระทำมิได้

สำหรับการดำรงตำแหน่งในห้างหุ้นส่วนจำกัด สวนพะยอม นั้น พยานหลักฐานรับฟังได้ว่า ผู้ถูกร้องได้ลาออกจากการเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการแล้วโดยความยินยอมของผู้เป็นหุ้นส่วนครบทุกคน เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

๖. กรณีนายประดิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์ ได้รับแต่งตั้งให้เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ตั้งแต่วันที่ ๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

หนังสือรับรองซึ่งออกให้ ณ วันที่ ๒๗ ตุลาคม ๒๕๕๓ โดยสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัท กรุงเทพมหานคร รับรองว่า นายประดิษฐ์ดำรงตำแหน่งกรรมการบริษัท อิมโพลีเค็ช จำกัด และบริษัท โรแยล โฮลดีงส์ จำกัด นายประดิษฐ์มีหนังสือชี้แจงว่า ตนเคยดำรงตำแหน่งกรรมการบริษัท อิมโพลีเค็ช จำกัด มาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ แล้วขอลาออกจากตำแหน่งดังกล่าว ตั้งแต่วันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๕๐ และได้ส่งสำเนาหนังสือลาออกให้เลขาธิการคณะรัฐมนตรีทราบด้วย ส่วนบริษัท โรแยล โฮลดีงส์ จำกัด นั้น นายประดิษฐ์ชี้แจงว่า ตนเคยเป็นกรรมการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ แต่ได้ขอลาออกจากตำแหน่ง ตั้งแต่วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๐ และได้ส่งสำเนาหนังสือลาออกต่อเลขาธิการคณะรัฐมนตรีแล้ว เช่นเดียวกัน นอกจากนั้นแล้ว ผู้ถูกร้องยังได้แสดงหลักฐานการรับทราบเจตนาการลาออกของผู้ถูกร้อง โดยบริษัททั้งสองอีกด้วย

ส่วนเหตุที่ชื่อของผู้ถูกร้องยังปรากฏเป็นกรรมการอยู่ในทะเบียนของกระทรวงพาณิชย์ เป็นเพราะความบกพร่องของบริษัทเองที่มีได้ดำเนินการแก้ไขทะเบียนตามที่กฎหมายบังคับ ข้อเท็จจริงจึงฟังได้ว่านายประดิษฐ์ได้ลาออกจากการกรรมการของบริษัททั้งสองแล้วอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เป็นเวลาหลายเดือนก่อนที่จะมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเป็นรัฐมนตรีเสียอีก จึงเห็นว่า กรณีไม่เป็นการกระทำอันต้องห้ามตามมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญ

๘. กรณีนายไชยา สะสมทรัพย์ ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงคมนาคม ตั้งแต่วันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๕๒

ปรากฏจากหนังสือรับรองของสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทจังหวัดนครปฐม ลงวันที่ ๑๕ ตุลาคม ๒๕๕๓ ว่า นายไชยาเป็นกรรมการบริษัท โมบาย เทล จำกัด และหนังสือรับรองของสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทกรุงเทพมหานคร ลงวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๕๓ ว่า เป็นกรรมการบริษัท สุพีเรีย ออดิโอ จำกัด นายไชยาได้นำสืบว่าตนได้ลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัท โมบาย เทล จำกัด

ตั้งแต่วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๓๘ และลาออกจากการเป็นกรรมการบริษัท สุพีเรีย ออดิโอ จำกัด ตั้งแต่วันที่ ๒ กรกฎาคม ๒๕๔๒ การนำสืบทั้งพยานเอกสาร ได้แก่ รายงานการประชุมที่เกี่ยวข้องของบริษัท และพยานบุคคล ได้แก่ กรรมการผู้จัดการบริษัทและประธานกรรมการบริษัท ทำให้เชื่อได้ว่า นายไชยาได้ลาออกจากตำแหน่งกรรมการบริษัททั้งสองถูกต้องและมีผลทางกฎหมายแล้ว ก่อนที่จะได้รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี แม้ว่านายไชยาจะยังมีชื่อเป็นกรรมการอยู่ในทะเบียนของทางราชการก็ตาม ดังนั้น ในขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี นายไชยาจึงไม่ได้เป็นกรรมการบริษัททั้งสอง กรณีจึงไม่เป็นการกระทำอันต้องห้ามตามมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญ

๘. กรณีนายวัฒนา อัสวเหม ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ตั้งแต่วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๐

สำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทจังหวัดพิษณุโลก ได้ออกหนังสือลงวันที่ ๒๖ ตุลาคม ๒๕๕๓ รับรองว่า นายวัฒนาเป็นหุ้นส่วนผู้จัดการของห้างหุ้นส่วนจำกัด พลังงานไทย นายวัฒนา ได้นำสืบว่า ตนได้ลาออกจากราชการแล้ว ตั้งแต่วันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ เป็นเวลาหนึ่งปีเต็ม ก่อนเข้ารับตำแหน่งรัฐมนตรี พร้อมนี้ได้้นำสืบพยาน ๒ ปาก ซึ่งให้การสอดคล้องกันว่า เมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ มีหุ้นส่วนมาประชุมและที่ประชุมได้มีมติโอนหุ้นของนายวัฒนาให้แก่นายสุพจน์ เหลืองธรรมชาติ และมีมติแต่งตั้งนายสุพจน์เป็นหุ้นส่วนผู้จัดการของห้างหุ้นส่วนแทนนายวัฒนา ทั้งนี้ โดยได้แสดงสัญญาหุ้นส่วนแก้ไขเพิ่มเติมที่ทำขึ้นเมื่อวันที่ ๑๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๘ ซึ่งพิจารณาแล้วเห็นว่า เป็นเอกสารที่ถูกต้องตามกฎหมาย และมีผลเป็นการหักล้างหลักฐานทางทะเบียนของทางราชการ ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อได้ว่านายวัฒนามิได้ดำรงตำแหน่งหุ้นส่วนผู้จัดการของห้างหุ้นส่วนจำกัด พลังงานไทย ในขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีอยู่ กรณีจึงไม่ต้องตามมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญ

๑๐. กรณีนายรักษ์ ดันดิสุนทร ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงพาณิชย์ ตั้งแต่วันที่ ๘ กันยายน ๒๕๕๓

หนังสือรับรองของสำนักงานทะเบียนหุ้นส่วนบริษัทจังหวัดตาก ซึ่งออกให้ ณ วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๕๓ ระบุว่า นายรักษ์เป็นหุ้นส่วน ๑ คน ในจำนวนทั้งหมด ๓ คน ของห้างหุ้นส่วนจำกัด ปิ่นชำนานู โดยมีนายจรัสศักดิ์ ลิ้มทรงพรต เป็นหุ้นส่วนผู้จัดการแต่เพียงผู้เดียว การที่นายรักษ์เป็นหุ้นส่วนแต่เพียงฐานะเดียวโดยไม่มีอำนาจจัดการหรือบริหารงานของห้างหุ้นส่วนจำกัด ปิ่นชำนานูนั้น ไม่อาจถือได้ว่านายรักษ์ ดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วน แต่มีฐานะเป็นเพียงคล้ายผู้ถือหุ้นในบริษัท กรณีจึงไม่เข้าข่ายมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญ อย่างไรก็ดี นายรักษ์ได้ต่อสู้ด้วยว่าห้างหุ้นส่วนจำกัด ปิ่นชำนานู ได้เลิกกิจการไปแล้วโดยผลทางกฎหมาย เพราะนายจรัสศักดิ์หุ้นส่วนผู้จัดการของห้าง

ได้ถึงแก่กรรมเมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม ๒๕๒๕ นายรักษ์ได้มีหนังสือชี้แจงด้วยว่า หลังจากการก่อตั้งแล้ว ห้างหุ้นส่วนจำกัด ปิ่นชำนานู ไม่เคยได้รับอนุญาตจากทางราชการให้ค้าอาวุธปืนตามความประสงค์เดิมของห้าง ไม่เคยมีการประชุมหุ้นส่วน และไม่ได้ดำเนินกิจการใดๆ ทั้งสิ้น จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๓๓ ปีแล้ว นอกจากนั้น ผู้ชำระบัญชีของห้างหุ้นส่วนได้ยื่นคำขอจดทะเบียนเลิกห้าง โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๔๓ ซึ่งเป็นวันก่อนที่จะมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีด้วยซ้ำไป จึงฟังเป็นที่ยุติได้ว่ากรณีนายรักษ์ไม่อยู่ในฐานะที่จะละเมิดมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญได้แต่อย่างไร

อาศัยเหตุและผลตามที่กล่าว จึงวินิจฉัยว่า รัฐมนตรีผู้ถูกร้องทั้งสิบคน คือ (๑) นายสุรินทร์ พิศสุวรรณ (๒) นายอาทิตย์ อุไรรัตน์ (๓) นายสุวัจน์ ลิปตพัลลภ (๔) คุณหญิงสุพัตรา มาศดิตถ์ (๕) นายพิเชษฐ พันธุ์วิชาติกุล (๖) หม่อมราชวงศ์สุขุมพันธุ์ บริพัตร (๗) นายประดิษฐ์ ภัทรประสิทธิ์ (๘) นายไชยา สะสมทรัพย์ (๙) นายวัฒนา อิศวเหม และ (๑๐) นายรักษ์ ตันติสุนทร ต่างก็มีได้กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา ๒๐๘ ของรัฐธรรมนูญในส่วนที่บัญญัติห้ามมิให้รัฐมนตรี “ดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกัน....” ดังนั้นความเป็นรัฐมนตรีของผู้ถูกร้องทั้งสิบคนที่กล่าว จึงไม่สิ้นสุดลงเฉพาะตัวตามรัฐธรรมนูญ มาตรา ๒๑๖ วรรคหนึ่ง (๖)

นายสุจินดา ยงสุนทร
ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ